Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного факультету

_____Л.П. Міронець

«_1_» _____вересня_____ 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методологічні проблеми суспільної географії

галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

освітньо-професійна програма: Середня освіта (Географія)

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету

«_31_» _____серпня_____ 2021 р.

Голова _____

(Міронець Л.П., к.пед.н, доцент

Суми – 2021

Розробник: Сюткін Сергій Іванович – кандидат географічних наук, доцент кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від «_30_» серпня 2021 року.

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії _____ О.Г. Корнус

Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Освітній ступінь</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Кількість кредитів – 5</td><td rowspan="15">магістр</td><td colspan="2">Вибіркова</td></tr>
<tr><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td rowspan="14">Загальна кількість годин – 150</td><td>1-й</td><td>1-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>2-й</td><td>2-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td>30 год.</td><td>6 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>28 год.</td><td>8 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>90 год.</td><td>136</td></tr>
<tr><td colspan="2">Консультації:</td></tr>
<tr><td>2 год.</td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю:</td></tr>
<tr><td colspan="2">залік</td></tr>
</table>

1. Мета вивчення навчальної дисципліни:

формування наукових засад раціональної територіальної організації суспільства та застосування набутих знань по відношенню до багаторівневих та різномасштабних територіальних суспільних систем.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- об’єкт і предмет географії в цілому та суспільної географії зокрема;
- різні варіанти класифікації наук, а також класифікацію географічних наук;
- внутрішню структуру суспільної географії;
- структурні елементи антропосфери;
- закономірності раціональної територіальної організації суспільства;
- дефініції провідних термінів і понять суспільної географії;
- особливості конкретних методів наукового дослідження;
- основний зміст етапів розвитку суспільної географії;
- спільні та відмінні риси світової й української суспільної географії;
- історію створення і функціонування Українського географічного товариства та його Сумського відділу;
- провідні методологічні підходи до способів врахування впливу природного середовища на особливості розміщення та розвитку суспільно-географічних об’єктів;
- основні положення теорії сталого розвитку;
- об’єктивні фактори розміщення виробництва;
- особливості функціонування технологічно пов’язаних у вигляді виробничих кластерів підприємств;
- відмінності провідних територіальних таксонів (ареалів, зон, районів);

- концептуальні відмінності понять «район» і «регіон»;
- властивості географічного положення та його основних складових;
- види географічного положення та композиційні типи суспільно-географічного положення;
- методику кількісної та якісної оцінки суспільно-географічного положення;
- об'єктивні чинники відокремлення різних видів трудової діяльності та спеціалізації окремих виробничих одиниць;
- умови формування територіального поділу праці;
- формулу М.М. Баранського;
- функції мита в регулюванні міжнародного поділу праці;
- галузеві і регіональні форми міжнародної економічної інтеграції;
- провідні концепції країнознавчого синтезу та критерії їх виділення;
- роль географії у формуванні образної картини світу;
- основні властивості географічних образів;
- «образну» типологію країн світу.

вміти:

- чітко розмежовувати об'єкт і предмет дослідження;
- комплексно вивчати взаємопов'язані явища і процеси;
- розрізняти диференційні та інтеграційні процеси всередині суспільної географії та аналізувати їх наслідки;
- обґрунтовувати вибір шляхів удосконалення територіальної організації суспільства;
- правильно обирати методологію і методи відповідно до головних теоретичних і практичних питань наукового дослідження;
- розрізняти емпіричний та науковий опис, картометричні та картдемонстраційні, статистичні та геостатистичні методи тощо;
- використовувати розрахункові методи для кількісної характеристики динамічних явищ та надійного обґрунтування висновків;
- проводити групування об'єктів вивчення, створювати різноманітні класифікації і типології;
- розмежовувати поняття «природне середовище» і «географічне середовище»;
- проводити аналіз останніх досліджень і публікацій, виділяти невирішені частини заявлених проблем тощо;
- висвітлювати основні проблеми системи понять і категорій, законів і закономірностей просторової організації суспільства;
- застосовувати провідні положення концепцій енерговиробничих циклів (ЕВЦ) і територіально-виробничих комплексів (ТВК) у вивченні національних економік та економічних районів;
- зважено зіставляти переваги і недоліки територіального і галузевого принципів управління господарськими комплексами різних ієрархічних рівнів;
- якісно і кількісно оцінювати сукупність геопросторових відношень певного об'єкта до елементів зовнішнього середовища, які мають на нього суттєвий вплив;
- аналізувати наслідки розвитку процесу географічного поділу праці;
- розрізняти абсолютний і відносний географічний поділ праці;
- узагальнювати різнорідні дані про природу, населення, господарство, культуру і соціальну організацію різних країн;
- використовувати емоційно-художні форми пізнання для створення «образів» країн і регіонів.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	Глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з методологічних проблем суспільної географії; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що випливають з наявних даних. На основі проблемної ситуації виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом суспільної географії.
82-89	Твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, проведенні розрахункових робіт, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв’язки.
74-81	Знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв’язки, здійснює перенесення дій.
64-73	Має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв’язанні задач.
60-63	Самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	Не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв’язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	Має загальне уявлення про суспільну географію та її структуру, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль												Разом	Сума
РОЗДІЛ 1						РОЗДІЛ 2							
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8	Т9	Т10	Т11	Т12	60	**100**
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		
Контроль самостійної роботи												40	
3	3	3	3	4	4	3	3	3	4	4	3		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	**A**	відмінно
82 – 89	**B**	добре
74 – 81	**C**	
64 – 73	**D**	задовільно
60 – 63	**E**	
35 – 59	**FX**	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	**F**	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

3. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого Вченою Радою СумДПУ імені А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015).

Засобами та формами оцінювання є: усне та письмове опитування, тестування, індивідуальна доповідь, індивідуальне навчально-дослідне завдання, участь у дискусіях, залік. Оцінювання знань та навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань самостійної роботи, контрольних робіт тощо.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Генетичні джерела та історія формування суспільної географії.

Тема 1. Суспільна географія як наука: визначення, об'єкт, предмет, завдання і внутрішня структура.

Місце географії в класифікації наук. Внутрішня структура географії. Визначення, об'єкт, предмет дослідження і провідні завдання суспільної географії. Поняття територіальної організації суспільства. Антропосфера та її структурні елементи. Ідеї монізму та дуалізму.

Тема 2. Етапи розвитку суспільної географії.

Динамічність потреб суспільства у географічних знаннях. Відбір чинників періодизації. Антично-середньовічний етап: становлення географічного землеопису. Арабський період. Доба Великих географічних відкриттів. «Всезагальна географія» Б. Вареніуса. Класичний етап: перехід до наукового землезнавства і країнознавства. Новий етап: прискорена диференціація географічних наук. Новітній етап: соціологізація та гуманізація географії, трансформація економічної географії в суспільну.

Тема 3. Українська суспільна географія.

Суспільно-географічне відображення українським соціумом як самої України, так і світу поза нею. Специфічні риси української суспільної географії. Українське географічне товариство. Суспільно-географічні студії української діаспори. Сучасна територіальна структура географічної науки України. Інформаційна епоха та українська антропогеографія.

Тема 4. Науково-методичні засади суспільної географії.

Провідні чинники розвитку теоретичного знання в суспільній географії. Співвідношення понять «теорія», «методологія», «методика» і «методи». Культура географічних описів. Поєднання принципів науковості і доступності.

Тема 5. Взаємодія природи і суспільства – як центральна методологічна проблема суспільної географії.

Співвідношення понять «природне» і «географічне» середовище. Матеріалістичне та ідеалістичне вирішення основного питання філософії та їх вплив на формування концепцій географічного фаталізму та географічного нігілізму. Еволюція фаталізму (детермінізм, енвайронменталізм, консерваціонізм), нігілізму (індетермінізм, посибілізм, пробабілізм), формування збалансованої точки зору на суспільно-природну взаємодію.

Тема 6. Концепція меж зростання і теорія сталого розвитку.

Обмеженість сучасної індустріальної моделі соціально-економічного розвитку людства. Геоглобалістика – як міждисциплінарний науковий підхід, спрямований на комплексний розгляд глобальних проблем людства. Римський клуб. Теорія сталого розвитку. Економічний, соціальний, демографічний, екологічний, культурологічний, прогностичний аспекти сталого розвитку.

Розділ 2. Провідні концепції і напрямки розвитку сучасної суспільної географії.

Тема 7. Розвиток районного підходу в суспільній географії.

Основні дослідницькі підходи вітчизняної суспільної географії. Класичні і нові фактори розміщення виробництва. Провідні концепції суспільної географії: економіко(суспільно)-географічне положення, географічний поділ праці, енерговиробничий цикл, територіально-виробничий комплекс, економіко-географічний район тощо. Сучасна концепція виробничих кластерів. Галузева і територіальна моделі управління господарством, їх переваги і недоліки.

Тема 8. Географічне положення.

«Позиційний принцип» в географії. Ідеї В. Бунге, М.М. Баранського та Б.Б. Родомана. Абстрактність наукової категорії «положення». Складові географічного положення. Композиційні типи суспільно-географічного положення.

Тема 9. Географічний поділ праці.

Якісна диференціація господарської діяльності. Поділ праці та його рушійні сили. Вища ефективність спеціалізованої праці. Відмінності понять «суспільного» і «географічного» поділу праці. Територіальний і міжнародний поділ праці. Міжнародна економічна інтеграція: галузеві і регіональні форми її прояву. Транснаціональні корпорації.

Тема 10. Політична карта світу.

Політична карта світу як сформована сукупність незалежних держав, залежних територій, Антарктиди і вод Світового океану. Співвідношення понять територія, акваторія, аероторія. Державна територія і державні кордони. Внутрішні і територіальні води. Морська економічна зона. Статус Антарктиди. Міжнародні організації і транснаціональні корпорації як нові агенти світосистемних процесів.

Тема 11. Наукова систематизація об’єктів політичної карти світу.

Державний лад як організована система управління. Вертикальний (форма правління) і горизонтальний (адміністративно-територіальний устрій) аспекти державного ладу. Групування залежних територій. Співвідношення понять «столиця» й «адміністративний центр». Класифікації країн за площею, чисельністю населення, рівнем економічного розвитку. Стадійна соціально-економічна типологія. Індекс розвитку людського потенціалу. Підходи до створення універсальної суспільно-географічної типології.

Тема 12. Концепції країнознавчого синтезу. Образна типологія країн.

Країнознавство як комплексна географічна дисципліна. Інформаційне та наукове країнознавство. Редукціонізм і холізм в географії. Образи як синтетична форма знань. Імажинальна географія. Гуманітарно-образне країнознавство і концепція множини структур суспільного життя країни. Основні властивості географічних образів: максимальний ступінь узагальненості, цілісність, вірогідність, репрезентативність та неповторність. Поєднання формалізованих процедур систематизації та емоційно-художніх форм пізнання. Схема образної типології країн світу.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
Розділ І. Генетичні джерела та історія формування суспільної географії												
Тема 1. Суспільна географія як наука: визначення, об'єкт, предмет, завдання і внутрішня структура.	13	4	2			7	13	2				11
Тема 2. Етапи розвитку суспільної географії.	12	2	2			8	12		2			10
Тема 3. Українська суспільна географія.	11	2	2			7	11					11
Тема 4. Науково-методичні засади суспільної географії.	15	4	4			7	15		2			13
Тема 5. Взаємодія природи і суспільства – як центральна методологічна проблема суспільної географії.	12	2	2			8	12	2				10
Тема 6. Концепція меж зростання і теорія сталого розвитку.	12	2	2			8	12					12
Разом за розділом 1	**75**	**16**	**14**		**-**	**45**	**75**	**4**	**4**			**67**
Розділ 2. Провідні концепції і напрямки розвитку сучасної суспільної географії												
Тема 7. Розвиток районного підходу в суспільній географії.	12	2	2			8	12					12
Тема 8. Географічне положення.	12	2	2			8	12		1			11
Тема 9. Географічний поділ праці.	12	2	2			8	12		1			11
Тема 10. Політична карта світу.	12	2	2			8	12					12
Тема 11. Наукова систематизація об'єктів політичної карти світу.	13	2	4		2	5	13	2				11
Тема 12. Концепції країнознавчого синтезу. Образна типологія країн.	14	4	2			8	14		2			12
Разом за розділом 2	**75**	**14**	**14**		**2**	**45**	**75**	**2**	**4**			**69**
Всього	**150**	**30**	**28**		**2**	**90**	**150**	**6**	**8**			**136**

Теми семінарських і практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Об'єктно-предметне поле суспільної географії. Історія розвитку суспільної географії в світі.	2	
2.	Видатні постаті й української суспільної географії	2	
3.	Індекси локалізації і територіальної концентрації.	2	
4.	Коефіцієнт рангової парної кореляції Спірмена.	2	
5.	Методологія і методи оцінки суспільно-природної взаємодії в географії.	2	
6.	Методика кількісної та якісної оцінки впливу суспільно-географічного положення на формування територіальної структури господарства.	2	2
7.	Поняттєво-термінологічна система «Поділ праці». Територіальний і міжнародний поділ праці в економічній географії.	2	
8.	Типи суспільно-географічного положення.	2	2
9.	Вертикальна і горизонтальна систематизація в географії. Вертикальний і горизонтальний аспекти державного ладу.	2	2
10.	Класифікація країн світу за рівнем економічного розвитку.	2	
11.	Стадійна соціально-економічна типологія країн.	2	
12.	Концепції країнознавчого синтезу географічної інформації.	2	
13.	Роль образів в географічній освіті. Імажинальна географія.	2	
14.	Використання образів країн для їх типізації.	2	2
	Разом	28	8

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Влах М., Котик Л. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів. Львів : ЛНУ імені І.Франка, 2019. 122 с. https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Teoriia_metodol_heohr_nauky_CHast_1_2019.pdf?fbclid=IwAR2Rntde3VmYooFWVV5tG5HhIpRvhLNV7vuaFvqI5kEHJcg9LHOe6MPCYqg
2. Кузик С., Котик Л., Ванда І. Регіональна економічна і соціальна географія світу (розвинені країни) : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 148 с. https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Rehional_eko_sots_heohr_rozvyneni_krainy_2019.pdf
3. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Нємець та К. Мезенцева. - К.: Фенікс, 2019. - 304 с.
4. Сюткін С.І. Сучасна географія і класифікація наук // Збірник матеріалів наукового круглого столу «Актуальні проблеми сучасної географічної науки та освіти», м. Суми, 7 жовтня 2016 р. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. С. 3-5. http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/913
5. Сюткін С.І. Політична географія : навчальний посібник. Суми: ВПП «Фабрика друку», 2017. 120 с. http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/947

Додаткові

1. Білецький М.І., Ванда І.В., Котик Л.І. Соціальна географія : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 328 с.
https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Social_geography-book-2019-Kotyk.pdf
2. Костріков С. В., Чуєв О.С. Робота з базами геоданих в суспільній географії: навчально-методичний посібник. – Харків, 2016 – 79 с.
3. Нємець К.А., Нємець Л.М. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу / Навчально-методичний посібник. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 172 с.
4. Siutkin S., Kornus A., Kornus O., Danylchenko O. // Resources and opportunities for the development of event tourism in Ukraine / Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Turystyki i Ekologii. 2017. Tom 11. Rocznik VI. No 1. P. 111-126.
http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/3777
5. Шаблій О.І. Основи суспільної географії. Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2012. 296 с.
https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/osnovy-suspGeography_Shabliy.pdf

Інформаційні ресурси

1. Institute for Economics and Peace [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economicsandpeace.org
2. International Finance Corporation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ifc.org
3. International monetary Fund [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.imf.org
4. North American Free Trade Agreement [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nafta-sec-alena.org
5. Open Society Foundations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.soros.org
6. Organization of the Petroleum Exporting Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://opec.org
7. Paris Club [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.clubdeparis.org
8. The Club of Rome [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.clubofrome.org
9. United Nations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org
10. Workd Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.worldbank.org

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор).
2. Відеофільми до лекцій.
3. Презентації по темам курсу.